

УДК 37.013:656.7

СТАСЕВИЧ К. В.,

аспірант Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглядається одне з важливих питань сучасної професійної освіти – професійне становлення майбутнього фахівця. Досліджено та проаналізовано думки науковців щодо поняття професійного становлення. На основі аналізу наукових джерел запропоновано своє бачення щодо професійного становлення та підготовки фахівців з авіаційної безпеки.

Ключові слова: курсант, фахівець, професійне становлення, професійна підготовка, професійно важливі якості, спрямованість, компетентність, професійна придатність, конкурентоспроможність, професіоналізм, професіонал, авіаційна безпека.

Постановка проблеми. Авіація належить до галузей з особливими умовами реалізації виробничої діяльності, які визначають специфіку професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців [1]. Ці умови породжуються такими обставинами, як: підвищена відповідальність за результати праці фахівців, суворі вимоги до професійних знань, умінь і навичок, висока відповідальність під час прийняття рішень в умовах дефіциту часу та стресових факторів [2].

Сучасна система професійної підготовки авіаційних фахівців перебуває у постійному розвитку та вдосконаленні з метою створення належних умов підготовки кадрів. Підготовка фахівців з авіаційної безпеки (АБ) повинна проводитись з урахуванням сучасного рівня терористичних загроз і кризових ситуацій місцевого, державного та світового рівня. Майбутні фахівці з АБ повинні мати не лише бездоганну теоретичну підготовку, а ще й набути професійних умінь і навичок, прагнути до постійного професійного розвитку та самовдосконалення, що надалі реалізується в конкурентоспроможність особистості. У зв'язку з цим освітньо-виховна робота льотних навчальних закладів повинна бути націлена на професійне становлення майбутнього фахівця з авіаційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі розглядалось у працях Є. В. Кміта, Т. С. Плачинди, Г. А. Пухальської, В. В. Ягупова та ін. Проблема навчання та формування професійних умінь майбутніх фахівців аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті у процесі вивчення фахових дисциплін була розглянута К. В. Будаком, Г. А. Лещенком, Я. С. Мандриком та ін. Дослідженням професійного становлення фахівців займалися такі науковці як Т. В. Алексєєва, І. А. Дружиніна, Т. В. Комар, С. І. Лябик, та ін. Основні вимоги до фахівців служби авіаційної безпеки описані у нормативно-правовому документі України Наказ №188 від 15.03.2005 «Положення про службу авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта». У Керівництві з безпеки для захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання описуються міжнародні вимоги до професійної підготовки фахівців служби авіаційної безпеки (САБ). В той же час, аналіз літератури свідчить, що проблема професійного становлення фахівців САБ, залишається недостатньо вивченим, зокрема питання забезпечення якості їх професійної підготовки.

Мета статті. Аналіз і систематизація теоретичних підходів професійного становлення майбутніх фахівців авіаційної галузі, зокрема фахівців з авіаційної безпеки та пропозиції щодо забезпечення якості їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Професійне становлення майбутнього фахівця формується в процесі навчальної діяльності. Тому сучасна вища школа повинна

створювати відповідні умови для підготовки компетентного фахівця, орієнтованої на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить надалі високий рівень конкурентоспроможності, продуктивності професійної діяльності, і як наслідок, кар'єрне зростання та самореалізацію. Крім успішного оволодіння необхідною базою знань і вмінь відповідно до специфіки обраної спеціальності, важливим також є володіння максимально вираженими професійно-необхідними якостями та практичними навичками, що є передумовою ефективного здійснення професійних функцій на будь-якому етапі професійного становлення та розвитку особистості [3, с. 305].

Під професійним становленням фахівця розуміють процес прогресивної зміни його особистості внаслідок соціальних впливів, професійної діяльності і власної активності, спрямованої на самоудосконалення і самоздійснення. Становлення обов'язково передбачає потребу у розвитку і саморозвитку, можливість і реальність її задоволення, а також потребу у професійному самозбереженні [4, с. 29-58]. Професійне становлення – це формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих та професійно важливих якостей і їх інтеграція, готовність до постійного професійного зростання, пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей людини [4, с. 30].

Н. Волянюк [5] розглядає професійне становлення як динамічний багаторівневий процес формування комплексу професійно важливих якостей, а дії спеціаліста – як відтворення отриманих умінь та засобів виконання діяльності в певних ситуаціях. Процес професійного становлення відображає процес саморозвитку людини впродовж життя, у межах якого відбувається становлення специфічних видів суб'єктної активності особистості на основі розвитку і структурування сукупності професійно орієнтованих її характеристик, що забезпечують реалізацію функцій пізнання, спілкування та регуляції в конкретних видах діяльності і на етапах професійного шляху [6; 7].

Значна частина науковців стверджує, що поняття «професійний розвиток» є синонімом до поняття «професійне становлення». Професійний розвиток вважається досить складним процесом, що має циклічний характер. Це означає, що людина не тільки удосконалює свої знання, вміння та навички, розвиває професійні здібності, але й може зазнавати й негативного впливу професійної діяльності, який призводить до появи різного роду деформацій і станів, що знижують не тільки його професійні успіхи, але й негативно виявляються й у «поза професійному» житті [8, с. 249].

З аналізу Е. Ф. Зеєра [4, с. 152 - 156] можна виокремити чотири основні особистісні складові професійного становлення фахівця:

1. Спрямованість особистості, яка характеризується системою домінуючих потреб, мотивів, відносин, ціннісних орієнтацій та установок.

2. Професійна компетентність – сукупність професійних знань, умінь, а також способів виконання професійної діяльності.

3. Професійно важливі якості – це психологічні якості особистості, що визначають продуктивність (продуктивність, якість, результативність тощо) діяльності.

4. Професійно значимі психофізіологічні властивості. Розвиток цих властивостей відбувається вже в ході освоєння діяльності.

О. М. Кокун [7, с. 22] вважає, що розглянуті вище складові професійного становлення значною мірою поєднуються у такому понятті як професійна придатність.

Професійна придатність (ПП) – це міра відповідності якостей людини актуальним вимогам діяльності, а також її здатність виконувати відповідні трудові функції у даний час. Під придатністю мається на увазі не тільки факт певної підготовленості,

навченості, але і природна здатність людини швидко і суб'єктивно легко опанувати професію й успішно справлятися із широким колом професійних завдань при мінімальних психофізіологічних витратах. Інший можливий варіант – людина може стати потенційно успішним працівником, але лише за умови значних витрат сил, засобів і часу на її професійну підготовку. [9, с. 235].

ПП для авіаційних фахівців відіграє важливу роль у професійній діяльності, а також є одним з головних критеріїв відбору кадрів до вказаної галузі. ПП фахівця авіаційної галузі – це сукупність професійних якостей, які необхідні для здійснення професійної діяльності. Стан професійної придатності фахівця ретельно та регулярно перевіряється Державіаслужбою України.

Також досліджуючи поняття «професійне становлення фахівця» для кращого розуміння його змісту вважаємо за доцільне розглянути поняття професіоналізму. Професіоналізм – це інтегральна якість (новоутворення) суб'єкта праці, що характеризує продуктивне виконання професійних завдань, яке зумовлене творчою самодіяльністю і високим рівнем професійної самоактуалізації [10, с. 24].

А. О. Деркач визначає професіонала як суб'єкта професійної діяльності, що володіє високими показниками професіоналізму особистості і діяльності, має високий професійний і соціальний статус, систему особистісної і діяльнісної нормативної регуляції, що динамічно розвивається, постійно націлену на саморозвиток і самовдосконалення, особистісні і професійні досягнення, що мають соціально-позитивне значення [11, с. 172].

На думку Н. В. Глушаниці, професіоналізм фахівця авіаційної галузі – це не тільки володіння ним певним обсягом знань і навичок, накопичення досвіду, але й вміння швидко приймати самостійні рішення в нестандартних ситуаціях, переконувати, відстоювати свою думку, нестандартно мислити й спілкуватися, упевненість у собі, розвиненість здібностей, глибокі знання, бажання постійно вдосконалювати та підвищувати свою кваліфікацію. Він формується послідовно та поступово. Можна багато знати та вміти, але не бути професіоналом [12].

Професійне становлення фахівця в авіаційному вищому навчальному закладі як складний психолого-педагогічний процес вирішує такі завдання: формування позитивної професійної спрямованості; всебічний розвиток особистості курсанта; розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфер; набуття основних знань зі спеціальних дисциплін; розвиток навичок і умінь; формування основ професійно важливих якостей [13].

Висновки. Систематизуючи погляди науковців ми вважаємо, що професійне становлення майбутніх фахівців з авіаційної безпеки є цілісним безперервним складним процесом який здійснюється в продовж всіх років навчання, починаючи з професійного відбору кандидатів у курсанти.

Становлення майбутніх фахівців з авіаційної безпеки під час професійної підготовки пропонуємо розділити на три етапи:

I етап Ознайомлення з фахом. В перший рік навчання у курсантів необхідно розвивати сумлінність, дисциплінованість, відповідальність, прагнення до саморозвитку, для адаптації до умов та змісту професійно-освітнього процесу і, безумовно, зацікавити курсантів у вибраній професії. Цей етап професійного становлення курсантів дуже важливий, адже заключний етап професійного становлення без нього неможливий.

II етап Розвиток професійно-важливих якостей є одним з ключових завдань професійного становлення фахівців з авіаційної безпеки. Розвиток професійних якостей фахівців цього профілю – це складний різнобічний процес, на який впливає безліч

різноманітних факторів. Процес розвитку професійних якостей ефективний тільки тоді, коли він ґрунтується на сучасній теорії професійного навчання, концепції розвитку професійних якостей.

III етап Виробнича практика відіграє важливу роль у професійній підготовці курсантів та є своєрідною перевіркою знань, умінь та навичок отриманих під час вивчення фахових дисциплін. Адже саме вміння впроваджувати отримані знання в професійну діяльність є запорукою конкурентоспроможності курсанта.

Наразі в Україні підготовка висококваліфікованих авіаційних кадрів здійснюється у вищих навчальних закладах за різними спеціальностями, зокрема Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету є спеціалізованим вищим навчальним закладом, який готує фахівців з авіаційної безпеки.

Для якісного професійного становлення майбутніх фахівців з авіаційної безпеки доцільно було б збільшити кількість годин виробничої практики, адже успішна професійна підготовка вимагає чіткого розуміння, усвідомлення, врахування в навчальному процесі особливостей, характеру й умов їхньої майбутньої професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Кодола В. Г. Система средств подготовки летного состава XXI века / В. Г. Кодола // Вестник МНАПЧАК. – 2009. – № 2. – С. 59–65.
2. Кобельков Н. О. Военно-профессиональная подготовка летного состава ВВС: современные аспекты как объекта науки / Н. О. Кобельков // Вестник МНАПЧАК. – 2008. – № 2. – С. 72–76.
3. Козирев М. П. Професійне становлення фахівця в умовах вищого навчального закладу / М. П. Козирев, Ю. Р. Козловська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Вип. 1. – Львів, 2013. – С. 305–313.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебн. пособие. – 3-е изд., перераб. И доп. – М.: Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
5. Волянюк Н.Ю. Психологічні засади професійного становлення тренера-викладача: Автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2006. – 34 с.
6. Алексеева Т. В. Професійне становлення особистості в системі вузівської підготовки: теоретико-методологічний аналіз проблеми [Електронний ресурс] / Т. В. Алексеева // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_4_18.pdf
7. Коқун О. М. Психология професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2012. – 200 с.
8. Карпова А.В. Психология труда: Учеб. для вузов / Под ред.– М. Владос-пересс, 2005. – 352 с.
9. Толочек В. А. Современная психология труда: Учебн. пособие. – СПб.:Питер, 2005. – 479 с.
10. Сыманюк Э.Э. Психологические барьеры профессионального развития личности. Практико-ориентированная монография. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 252 с.
11. Деркач А. А., Селезнева Е. В. Акмеология в вопросах и ответах: Учебн. пособие. – М.: МПСИ, Воронеж: НПО МОДЭК, 2007. – 248 с.
12. Галушаниця Н.В. Дефінітивний аналіз з проблеми формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх бакалаврів з авіоніки [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/10495/1/Глушаниця2012.pdf>
13. Пономаренко В. А. Психологические проблемы авиации и космонавтики в XXI веке / В. А. Пономаренко // Вестник МНАПЧАК. – 2002. – № 2. – С. 6–10.

References

1. Kodola V. G. (2009). The system means training of flight personnel of the XXI century. Vestny`k MNAПChAK (Journal MNAПChAK), 59-65 (in Russ.)
2. Kobel`kov N. O. (2008). Military training pilots of the Air Force: modern aspects of science as an object. Vestny`k MNAПChAK (Journal MNAПChAK), 72-76(in Russ.)
3. Kozy`ryev M. P. (2013). Professional growth specialist in terms of higher education.Lviv : Naukovy`j visny`k L`vivs`kogo derzhavnogo univertytetu vnutrishnix sprav (Scientific Journal of Lviv State University of Internal Affairs), 305-313 (in Ukr.)
4. Zeer Э.Ф. (2005). Psychology professions. My`r (Peace), 29-58, 30, 152-156 (in Ukr.)
5. Volyanyuk N.Yu. (2006). Psychological bases of professional development coaches. (in Ukr.)

6. Aleksyeyeva T. V. (2013). Professional identity formation in the system of university training: theoretical and methodological analysis of the problem. Kyiv: Visnyk Nacional'noyi akademiyi Derzhavnoyi pry'kordonnoyi sluzhby` Ukrainy` (Journal of the National Academy of State Border Service of Ukraine). Restrievd from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_4_18.pdf (in Ukr.)
7. Kokun O. M. (2012). Psychology of professional development of modern specialist. Kyiv: DP "Inform.-analit. agentstvo" (SE "Inform.-analyte. Agency") (in Ukr.)
8. Karpova A.V. (2005). Labor Psychology. Moscow: Vlados-peress (in Russ.)
9. Tolochek V. A. (2005). Modern Psychology Labor. Saint Petersburg: Py`ter (Peter) (in Russ.)
10. Sy`manyuk E.E. (2005). Psychological barriers professional development of the individual. Moscow: Moscow Psychological and Social Institute (in Russ.)
11. Derkach A. A., Selezneva E. V. (2007). Psychology: Questions and Answers. Moscow: MPSI (in Russ.)
12. Galushany`cya N.V.(2012). The definitive analysis of the problems fomuvannya foreign language professional communicative competence of future bachelors of avionics. Kyiv: NAU. Restrievd from <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/10495/1/Глушаниця2012.pdf> (in Ukr.)
13. Ponomarenko V. A. (2002). Psychological problems of aviation and cosmonautics in the XXI century. Vestny`k MNAPChAK (Journal MNAPChAK) (in Russ.)

STASEVUCH K.

Postgraduate of Kirovgrade's Flight Academy of the National Flight University

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE SPECIALISTS IN AVIATION SAFETY

Introduction. *The modern system of training of aviation professionals is in constant development and improvement in order to create proper conditions for training. Training of aviation security shall be appropriate to the current level of terrorist threats and crises of local, national and global level. Future experts in aviation security must have not only an impeccable theoretical training, but also to acquire professional skills, strive for continuous professional development and learning, which further implemented a competitive personality. In this regard, education and educational work of flying schools should be aimed at expert's development of future specialist aviation security.*

Purpose. *Analysis and systematization of theoretical approaches to professional development of future experts in aviation industry, including specialists in aviation safety and proposals for ensuring the quality of their training.*

Results. *By organizing the views of scientists, we believe that professional development of future specialists in aviation safety is integral continual complex process carried out in the furthering of years of studying, ranging from professional selection of candidates for the students.*

The formation of future specialists in aviation safety during training are offered to divide into three stages:

Stage I Introduction to the field. In the first year of studying cadets must develop integrity, discipline, responsibility, commitment to self-development for adaption to the conditions and contents of vocational educational process and certainly to take students' interest in chosen profession. This stage of students' professional development is important, as the final stage of professional development is impossible without it.

Stage II The development of professionally important quality-oriented is one of the key objectives of professional development specialists in aviation safety. The development of professional skills of specialists' profile - is a complex multifaceted process, which is influenced by many different factors. The development of competencies is effective only when it is based on the modern theory of vocational training concept developing professional skills.

Stage III Practical training plays an important role in the training of cadets and is a kind of test of knowledge and skills obtained during the study of professional disciplines. After all, the ability to implement this knowledge in professional activity is the key to competitiveness cadet.

Conclusion. *For high-quality future specialists' professional development in aviation safety, it would be appropriate to increase the number of hours of practical training, as successful training requires a clear understanding, awareness, consideration in the educational process special features, nature and conditions of their future profession.*

Keywords: *Cadet, expert, professional development, training, professionally important quality-*

oriented, competence, professional competence, competitiveness, professionalism, professional, aviation safety.

*Одержано редакцією 07.12.2016 р.
Прийнято до публікації 14.12.2016 р.*